

Mojca Puncer

Tomaž Krpič: *Telo, umetnost in družba*

Ljubljana: Založba FDV, 2011, 160 strani

Knjiga sociologa Tomaža Krpiča obravnava vlogo telesa na štirih različnih umetniških področjih: v slikarstvu, body artu, postdramskem gledališču in filmu. V prvem delu, ki ga tvorijo štiri poglavja, se avtorjev analitični interes osredotoča na vlogo telesa v umetnosti, medtem ko v drugem delu s tremi poglavji v ospredje postavlja analizo razmerja med umetnostjo in družbo. Uvodna razprava osvetljuje pomen, ki ga ima človeška roka v opusu slikarja Iveta Šubica, in sicer s pomočjo vpeljave tipologije ter razmisleka o tesni zvezi roke s slikarskim mišljenjem. Drugo poglavje razgrinja položaj umetnikovega lastnega telesa na področju body arta ob podpori konceptov fenomenološke sociologije, še zlasti tipologije estetskega razmerja med primarnim in sekundarnim kulturnim predmetom, tj. med človeškim telesom in materialnim estetskim predmetom – na primeru »body art performansov« avtor demonstrira vdor slednjega v prvega (performansi Iveta Tabarja in Rona Atheyja); nadalje v tem kontekstu obravnava primer performansa imitacije modne revije (festival Break 21, *Dead or Alive*, Galerija Kapelica, 2002). V tretjem poglavju je osrednji predmet analize bolečina na primerih medicinskega body arta (Tabar), s poudarkom na odnosu med performerjem in gledalcem, pri čemer avtor izhaja iz modificiranega koncepta telesnih tehnik Marcela Maussa. Krpičev lastni prispevek je aplikacija koncepta avtorefleksivnih telesnih tehnik na področje umetnosti body arta, ki ga razume kot »družbeni, kulturni, politični in umetniški fenomen, kjer body art performer ustvari dogodek na površini svojega lastnega telesa z uporabo različnih avtorefleksivnih marginalnih telesnih tehnik, in sicer z namenom povzročitve neprijetnih čustev in občutij v telesih gledalca« (2011, 11). Prvi del knjige Tomaž Krpič sklene z razpravo o razmerju med performerjem in gledalcem na primeru 7-letne postdramske gledališke raziskave na temo sedmih smrtnih grehov, ki jo je pod vodstvom režiserja Bojana Jablanovca izvedla skupina Via Negativa (2002–2008). S pomočjo koncepta lastnega telesa »telo–dom« poudari pomen gledalčevega – ne le igralčevega – performativnega telesa kot konstitutivnega elementa njegove emancipacije v postdramskem gledališču. Misel o emancipaciji gledalca avtor prevzema iz konteksta estetsko-politične misli francoskega filozofa Jacquesa Rancièreja, vendar je ne razdela podrobneje, tako da ostaja njen potencial le implicitno razviden. Podobno velja za koncepte estetskega in političnega, ki so na tako strateških mestih razprave, kot so naslovi posameznih poglavij oziroma podpoglavij, predpostavljeni kot ključni.

V drugem delu knjige, ki zajema tri poglavja, Tomaž Krpič pogloblja uvide v fenomen medicinskega body arta na primeru del slovenskega bodiartističnega performerja Iveta Tabarja (*Evropa I–IV*). Pri konceptualizaciji telesa–doma in njegove politike je avtorjev fokus nekoliko pomanjkljiv v točki prepoznavanja ključnega premika, ki se pri Tabarju zgodi v odnosu do bolečine kot ontološkim pogojem bodiartistične prakse, namreč, da se bolečini odreka in da v zameno ponudi telo kot sredstvo političnega sporočila (Lukan).

Zadnji poglavji knjige prinašata poglede na družbenokritični slovenski film (*Predmestje* Vinka Möderndorferja, *Radio.doc* Mirana Zupaniča, *Delo osvobaja* Damjana Kozoleta). Medtem ko se predzadnje poglavje osredotoča na kritiko kultur strahu v luči kognitivne sociologije (kritika t. i. toge strategije kognitivnega mišljenja na primerih homofobije, ksenofobije ipd.), zadnje vnovič pretresa Habermasov koncept javne sfere, pri čemer razgrne novejšo opredelitve kulturne javne sfere. Čeprav je glavni motiv umestitev slovenskega filma v koncept javne sfere, je to poglavje lahko spodbuda za nadaljnje razprave o umetnosti v razmerju do kulturne javne sfere na Slovenskem (v tesni zvezi s tem so teme javnega prostora, nove javne umetnosti, umetnosti v socialnem prostoru, politike prostora itn.).

Knjiga prinaša tehten poseg v razpravo o vlogi telesa v umetnosti, pri čemer so ves čas v ospredju sociološki vidiki. Avtor naslavlja nekatere interdisciplinarne potenciale, pri čemer se sklicuje na posamezne reference z ožjega področja umetnostne teorije, zlasti teatologije – (H. T. Lehnmann, E. Fischer-Liechte, B. Lukan), umetnostne zgodovine (A. Jones) in filozofije oziroma filozofske estetike (M. Merleau-Ponty, J. Ranciére), vendar izbranih konceptov ne eksplicira do te mere, da bi prispevali k razpravi kot aktivni teoretski operaterji, primerljivi z uporabljenimi koncepti iz (zlasti kognitivne in fenomenološke) sociologije. Tako lahko avtorjevo sklicevanje na slabo pokritost teoretskih obravnjav telesa v slovenskem prostoru velja za ožje področje sociologije, ne pa tudi za druga omenjena področja (npr. M. Gržinić, B. Kunst, B. Lukan idr.). V mednarodnem kontekstu pa smo vsaj od devetdesetih let prejšnjega stoletja priča pravcati poplavi razprav o telesu na področjih humanistike in družboslovja ter vse glasnejšim spodbudam k interdisciplinarnim raziskovalnim pristopom.

Nemara bi bila produktivna večja terminološka preciznost pri analizi posameznih umetniških pojavov (npr. ločevanje med body artom in performansom, kot ga obravnavajo nekateri umetnostni teoretiki),¹ vendar ta ni bistvena za demonstracijo osrednje teze o vlogi človeškega telesa v umetnosti in družbi. Nadalje bi veljalo osvetliti uporabo pojma performativnosti – še zlasti na področju tiste umetnosti telesa, ki

1 Npr. pri Ameliji Jones (*Body art: uprizarjanje subjekta*, Maska/Koda, Ljubljana 2002) ter Mišku Šuvakoviću (*Postmoderna: 73 pojmov*, Nova knjiga/Alfa, Beograd 1995).

nastaja na presečiščih med vizualnimi in scenskimi umetnostmi, kamor se praviloma uvrščajo tudi obravnavane v telo usmerjene umetniške prakse.

Odlika knjige je jedrnat in razumljiv slog, ki v teoretsko razpravo spretno vpleta narative, okoli katerih so zasnovani obravnavani umetniški projekti, s čimer lahko učinkovito približa problematiko tudi tistim bralcem, ki z deli samimi niso posebej seznanjeni.

Priporočljivo branje za vse, ki se poglobljeno ukvarjajo s tistimi pojavi sodobne umetnosti in kulture, ki v središče postavljajo človeško telo, saj ponuja nekatere lucidne uvide ter spodbuja nadaljnji razmislek in interdisciplinarno raziskovanje.